

Тетяна Тамакова

завідувач лабораторії психологічних досліджень,
Київський науково-дослідний інститут судових експертиз Міністерства юстиції України
<https://orcid.org/0000-0002-8495-2484>

Олена Шиловська

кандидат психологічних наук,
провідний науковий співробітник лабораторії психологічних досліджень,
Київський науково-дослідний інститут судових експертиз Міністерства юстиції України
<https://orcid.org/0000-0002-7256-9365>

Євгенія Невах

судовий експерт лабораторії психологічних досліджень,
Київський науково-дослідний інститут судових експертиз Міністерства юстиції України
<https://orcid.org/0009-0001-9807-9348>

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ЗАСТОСУВАННЯ ЛОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ У КРИМІНАЛІСТИЧНІЙ ТАКТИЦІ

У статті наведено загальний огляд сучасних поглядів та розгляд дискусійних питань стосовно застосування логіки та психології у криміналістичній тактиці. Зазначено, що в сучасній науці отримала розвиток ідея у межах концепції інтегративної психології, а саме інтеграція емпіричних психологічних досліджень з логічними процедурами побудови висновків і підтримкою слідчих рішень. Логічні процедури не можуть розглядатися ізольовано від психологічного контексту, тобто логіка дає змогу уникати хаотичності, забезпечує послідовність дій та оптимізацію використання ресурсів, тоді як психологічна частина передбачає врахування особистісних і поведінкових характеристик учасників кримінального процесу. Психологія виступає необхідним доповненням логіки в криміналістичній тактиці, забезпечуючи розуміння поведінки учасників кримінального процесу, їх мотивації, емоційних станів та когнітивних обмежень.

Ключові слова: криміналістична тактика, психологія, логіка, комплексний підхід, методи пізнання.

Постановка проблеми. Практика розслідування злочинів спирається на теоретико-методологічні основи логіки та психології, таким чином забезпечуючи наукове обґрунтування щодо планування й організації досудового розслідування та судового розгляду. Важливість комплексного підходу, а саме застосування тактичних підходів та методів пізнання в криміналістичній практиці, є питанням, що потребує детального розгляду, планування, реалізації, а також постійного вдосконалення.

Мета статті. Метою цієї статі є загальний огляд сучасних поглядів та розгляд дискусійних питань стосовно застосування логіки та психології у криміналістичній тактиці.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Науковим підґрунтям виступають

праці таких науковців, як В. О. Коновалова, В. Ю. Шепітько, В. А. Журавель, В. М. Шевчук, Д. Кантер.

Виклад основного матеріалу. Криміналістична тактика в сучасному науковому дискурсі розглядається не лише як сукупність практичних прийомів організації слідчих (розшукових) дій, а і як складна міждисциплінарна система, що поєднує логічні, психологічні та когнітивні механізми організації діяльності суб'єктів кримінального провадження. Її сутність полягає не лише в застосуванні окремих тактичних прийомів, а й у формуванні цілісної системи прийняття рішень в умовах невідомості, дефіциту інформації та високої відповідальності. У цьому контексті особливого значення набувають логіка і психологія

як фундаментальні засади криміналістичної тактики, що забезпечують її наукову обґрунтованість і практичну ефективність.

З позицій сучасної криміналістики криміналістична тактика визначається як інтелектуальне ядро криміналістичної діяльності, що базується на логічних і психологічних засадах організації розслідування. Сучасний розвиток криміналістичної тактики у європейському науковому просторі характеризується переходом від інтуїтивно-описових підходів до науково обґрунтованих когнітивно-поведінкових моделей. Одним із ключових напрямів такого розвитку є *investigative psychology* (англ. «слідча психологія»), заснована Д. Кантером [3], який розглядає розслідування як системний процес аналізу поведінки, прийняття рішень та оцінки доказів [Canter, 2009]. У межах цього підходу особлива увага приділяється інтеграції логічних процедур із психологічними механізмами, що дає змогу підвищити обґрунтованість слідчих висновків. У сучасній науці ця ідея отримала розвиток у межах концепції інтегративної психології, яка інтегрує емпіричні психологічні дослідження з логічними процедурами побудови висновків і підтримки слідчих рішень.

В українській криміналістичній школі вагомий внесок у розроблення логіко-психологічних основ слідчої діяльності зробила В. О. Коновалова [1], яка розглядає криміналістичну тактику як систему, що функціонує на перетині раціонального та психологічного компонентів. У її працях підкреслюється, що діяльність слідчого має двоїсту природу: з одного боку, вона є логічно організованим процесом пізнання, а з іншого - психокомунікативною взаємодією, що передбачає врахування особистісних і поведінкових характеристик учасників кримінального процесу. Такий підхід дає змогу розглядати криміналістичну тактику як інтегративну систему, в якій логіка і психологія не протиставляються, а взаємодоповнюють одна одну.

Логіка в криміналістичній тактиці виконує функцію когнітивного каркаса, який забезпечує структурованість мислення слідчого, послідовність дій і обґрунтованість висновків. Слідча діяльність є різновидом пізнавальної діяльності, що передбачає аналіз фактичних даних, висунення та перевірку гіпотез (слідчих версій), встановлення причинно-наслідкових зв'язків. У цьому процесі використо-

вуються класичні логічні операції - аналіз, синтез, індукція, дедукція та аналогія. Водночас, як зазначає В. О. Коновалова [1], логічні процедури не можуть розглядатися ізольовано від психологічного контексту, оскільки мислення слідчого завжди опосередковане його досвідом, настановами й емоційним станом.

Особливого значення набуває логіка в контексті планування слідчих дій та побудови тактичних комбінацій. Планування виступає як процес створення когнітивної моделі розслідування, яка передбачає прогнозування можливих сценаріїв розвитку подій. При цьому логіка дає змогу уникати хаотичності, забезпечує послідовність дій та оптимізацію використання ресурсів. У сучасних умовах інформаційного перевантаження логічні підходи до структурування даних стають критично важливими, оскільки надають можливість виокремити релевантну інформацію та сформувані доказову систему. У працях В. О. Коновалової [2] підкреслюється, що ефективне планування є результатом не лише логічного аналізу, а й психологічного прогнозування поведінки учасників процесу. Це означає, що слідчий має враховувати не лише об'єктивні дані, а й можливі реакції, мотиви та стратегії поведінки інших осіб.

Побудова слідчих версій також є сферою, де інтегруються логічні та психологічні компоненти. З одного боку, версії формуються на основі логічного узагальнення фактів, з іншого - вони залежать від індивідуального досвіду та когнітивних настанов слідчого. В. О. Коновалова [1] звертає увагу на ризик впливу когнітивних викривлень на процес формування версій, зокрема суб'єктивного відбору доказів, що може призводити до вибіркового сприйняття інформації. У цьому контексті важливим є застосування логічних процедур перевірки версій, що дає змогу мінімізувати суб'єктивні впливи.

Разом із тим логічна раціональність не є достатньою умовою ефективності криміналістичної тактики, оскільки діяльність слідчого відбувається в соціально-психологічному контексті, де ключову роль відіграє людський фактор. Саме тому психологія виступає необхідним доповненням логіки, забезпечуючи розуміння поведінки учасників кримінального процесу, їх мотивації, емоційних станів та когнітивних обмежень.

Психологія у криміналістичній тактиці забезпечує розуміння поведінки учасників кримінального провадження й ефективну організацію комунікативної взаємодії. За В. О. Коновалою [2], слідча діяльність має виражений психокомунікативний характер, оскільки більшість слідчих дій пов'язані зі спілкуванням. Це особливо актуально для допиту, який вона розглядає як складний психологічний процес, що передбачає встановлення контакту, управління емоційним станом співрозмовника та використання тактичних прийомів впливу.

Сучасна судова та кримінальна психологія розглядає слідчу діяльність як процес взаємодії, у якому вирішальне значення мають комунікативні навички та здатність до психологічного впливу. Зокрема, когнітивна психологія надає інструменти для оцінки достовірності свідчень, аналізу пам'яті та розуміння механізмів прийняття рішень як слідчим, так і іншими учасниками процесу. Дослідження показують, що пам'ять свідків має реконструктивний характер і піддається впливу зовнішніх факторів, що може призводити до викривлення інформації.

У своїх працях В. О. Коновалова [1] проблемі виявлення неправдивих показань надає особливої уваги. Вона наголошує, що жодна окрема ознака не може бути достатньою для встановлення неправдивості, а висновки повинні базуватися на комплексному аналізі поведінкових, мовленнєвих та ситуаційних факторів. Такий підхід узгоджується із сучасними міжнародними дослідженнями у сфері судової психології, які підкреслюють обмеженість інтуїтивного розпізнавання брехні.

Когнітивні упередження, як-от підтверджувальне упередження, ефект якоря або ретроспективне спотворення, можуть призводити до системних помилок в оцінці доказів. Як зазначається в сучасних дослідженнях, когнітивне упередження визначається як вплив попередніх переконань і контексту на сприйняття та інтерпретацію доказової інформації. Важливо підкреслити, що такі викривлення є невід'ємною частиною людського мислення і не можуть бути повністю усунені, однак їх вплив може бути мінімізований шляхом застосування стандартизованих процедур і критичного мислення.

Інтеграція ідей В. О. Коновалою із сучасними когнітивними підходами дає змогу роз-

глядати криміналістичну тактику як систему прийняття рішень, що функціонує в умовах невизначеності.

Крім того, психологія відіграє ключову роль і в проведенні допиту, який є центральною слідчою дією. У сучасній криміналістичній практиці відбувається перехід від конфронтаційних моделей допиту до так званого *investigative interviewing* (англ. «слідче інтерв'ювання»), що базується на принципах поваги, відкритості й отримання достовірної інформації. Цей підхід ґрунтується на досягненнях соціальної та когнітивної психології і спрямований на мінімізацію ризику отримання хибних зізнань. Дослідження в галузі судової психології підтверджують, що агресивні та маніпулятивні методи допиту можуть призводити до формування хибних зізнань, особливо у вразливих осіб.

Разом із тим психологія забезпечує розвиток таких напрямів, як кримінальне профілювання й аналіз поведінки злочинця. Здійснюється побудова моделей злочинної поведінки на основі емпіричних даних, що дає можливість підвищити точність і обґрунтованість слідчих висновків. Такі підходи демонструють перехід від інтуїтивного до науково обґрунтованого аналізу поведінки, що відповідає сучасним стандартам роботи правоохоронних органів.

Висновки. Отже, інтеграція логіки і психології у криміналістичній тактиці є необхідною умовою її розвитку як наукової та практичної системи. Вона дає змогу підвищити ефективність розслідування, забезпечити об'єктивність висновків і мінімізувати ризик помилок, що має особливе значення в умовах сучасних викликів кримінального судочинства. Логіка забезпечує структурність, послідовність і доказовість, тоді як психологія - адаптивність, гнучкість і ефективність комунікації. Їх поєднання дає можливість розглядати криміналістичну тактику як динамічну систему прийняття рішень, що функціонує в умовах невизначеності й обмеженості інформації. Такий підхід не лише підвищує ефективність розслідування, а й забезпечує дотримання прав людини, мінімізує ризик судових помилок і сприяє розвитку доказової криміналістики.

Таким чином, криміналістична тактика постає як когнітивно-поведінкова система, у якій логіка і психологія взаємодіють на всіх

етапах діяльності - від планування до оцінки доказів. Ідеї В. О. Коновалової дають можливість глибше зрозуміти цю взаємодію та підкреслюють необхідність комплексного підходу до організації слідчої діяльності.

У цьому контексті подальші наукові дослідження мають бути спрямовані на розробку інтегративних моделей криміналістичної тактики, що враховують як логічні, так і психологічні аспекти прийняття рішень.

Список використаної літератури:

1. Коновалова В. О., Шепітько В. Ю., Журавель В. А. Криміналістика : підручник. Київ : Ін Юре, 2016. 640 с.
2. Коновалова В. О., Шепітько В. Ю. Юридична психологія. Харків : Право, 2025. 280 с.
3. Canter D. Psychology Offender Profiling and the Analysis of Criminal Action. URL: <https://www.davidcanter.com/> (дата звернення 13.04.2026).
4. Шепітько В. Теоретико-методологічна модель криміналістики та її нові напрями. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2021. Вип. 3 (25). С. 9-20. DOI: 10.32353/khrife.3.2021.02.

References:

1. Konovalova, V. O., Shepitko, V. Yu., Zhuravel, V. A. (2016). Criminology: a textbook. Kyiv: In Yure 640 p. [in Ukrainian].
2. Konovalova, V. O., Shepitko, V. Yu. (2025). Legal Psychology. Kharkiv: Pravo, 280 p. [in Ukrainian].
3. Canter, D. (n.d.). Psychology Offender Profiling and the Analysis of Criminal Action. URL: <https://www.davidcanter.com/> (access date 04/13/2026).
4. Shepitko, V. (2021). Theoretical and methodological model of forensics and its new directions. *Theory and practice of forensic examination and forensics*, 3 (25), 9-20. DOI: 10.32353/khrife.3.2021.02 [in Ukrainian].

Tetiana Tamakova, Ievgeniia Nevakh, Olena Shulovska. Theoretical and methodological foundations of applying logic and psychology to forensic tactics

The article provides a general overview of modern views and consideration of controversial issues regarding the application of logic and psychology in forensic tactics. It is noted that in modern science an idea has been developed within the concept of integrative psychology, namely, the integration of empirical psychological research with logical procedures for drawing conclusions and supporting investigative decisions. Logical procedures cannot be considered in isolation from the psychological context: logic allows you to avoid chaos, ensures consistency of actions and optimization of resource use, while the psychological part involves taking into account the personal and behavioral characteristics of participants in the criminal process. Psychology is a necessary complement to logic in forensic tactics, providing an understanding of the behavior of participants in the criminal process, their motivation, emotional states and cognitive limitations.

Keywords: forensic tactics, psychology, logic, comprehensive approach.

Дата першого надходження статті до видання: 26.05.2026.

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 23.06.2026.

Дата публікації (оприлюднення) статті: 05.08.2026.

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY 4.0)